

Låt ungdomarna leda sin egen utveckling

Som ett resultat av det EU-finansierade projektet NEETs for NEETs har nu ungdomar som varken arbetar eller studerar deltagit i utvecklingen av en verktygslåda med tillhörande handbok. Där kan andra hitta lämpliga hjälpmedel för att låta just den mågruppen komma till tals.

I slutet av förra året visade en rapport från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF [<https://www.mucf.se/publikationer/fokus-23-olika-villkor-etablering>], att 2021 befann sig knappt 140 000 personer mellan 16 och 29 år utanför både arbete och studier. Det innebär att 8 procent, nästan var tionde ung person i den åldern har erfarenhet av att vara det som ibland kallas UVAS (Unga som varken arbetar eller studerar) eller på engelska NEETs (Not in Education, Employment or Training). I gruppen återfinns väsentligt fler utrikes än inrikes födda, framför allt utrikesfödda unga kvinnor.

Förutom de problem och det lidande som drabbar de berörda medför det stora kostnader för landets kommuner att inte ge det stöd som ungdomarna behöver. Det görs på många håll men i mycket varierande grad.

– Att inte göra insatser i dag kanske är en liten besparing, men långsiktigt innebär det en stor kostnad för kommunen, säger Lena Nyberg, MUCF:s generaldirektör, i en kommentar (<https://www.dn.se/ekonomi/var-tionde-ung-vuxen-saknar-jobb-och-utbildning/>).

Hon understryker också att det i grunden gäller att möta varje individs egna behov.

Hur gör man det då? Många individer, många behov...

Som tur är finns det nu en handbok som beskriver hur ett antal verktyg kan användas för att stödja ungdomar i att förstå, formulera och ta ansvar för sin väg framåt. Verktygen är också till för att hjälpa handläggare som arbetar med ungdomar att förstå och utveckla sin roll att stötta men inte styra ungdomarna. Även personal vid folkhögskolor har en nyckelroll för att stödja ungdomar i att formulera problem och utmaningar för att kunna konfrontera och övervinna dem.

Det handlar alltså om att låta ungdomar få förtroendet att ta ansvar för sin egen utveckling.

En av de unga vuxna som deltagit i utvecklingen av verktygslådan är **Haya** i Borås.

– Jag hade slutat plugga för jag mårde inte bra. Jag kunde inte sitta still. Jag tror egentligen inte att skolan var fel plats för mig, men den var bara inte min grej då. Jag kom från Syrien 2019, hade PTSD och det blev för jobbigt.

Haya berättar att hon slutade skolan för att hon inte kunde koncentrera sig på det som andra föreskrivit för henne att hon skulle lära sig, som matte när hon egentligen hade en viktigare uppgift, nämligen att ta hand om sig själv och sitt mående.

Hon blev tipsad om NEETs for NEETs av en handläggare på kommunens enhet för aktivitetsansvaret och började delta i aktiviteter inom projektet.

– Bland annat hörde jag Alexander dela med sig om sin upplevelse i skolan. Han hade varit deprimerad. Jag förstod att det är jätteviktigt att lyssna till den känsla man har i sig och att man försöker utvecklas i det man gillar och vill utvecklas i.

Manus SGN 2311

Error! Unknown document property name.

senast sparat 2024-08-20 09:46

Haya säger att hon nu har ett tydligt mål. Hon har alltid drömt om att vara pilot eller flygvärdinna och hon tar steg mot arbetet som flygvärdinna.

– Jag läser engelska på Komvux och nu har jag själv valt att sitta i skolbänken. Jag har kunnat koppla av känslan av att vara tvungen – och att jag annars ska bli utkastad från skolan.

– Nu gör jag vad jag drömt om och det gör mig till en bättre människa, en del av samhället. Jag kanske inte kan ta alla trappsteg som samhället kräver, men jag är gladare. Jag tror det är mer värt än att jag är en duktig flicka.

Det är inte så lätt att beskriva vad ungdomar vill, för alla vill ju olika saker, säger **Alexander** som för närvarande går på Dalslands folkhögskola i Färgelanda. Men han ser det som en framgångsfaktor om fler unga får upp ögonen och börjar förstå vad det är som påverkar en.

– Själv försöker jag hitta mitt välmående och min väg framåt. Jag har fått tag i vissa bitar som passar in på olika ställen, som att sträva efter att må bra, andas rätt och träffa andra människor. Andra bitar letar jag efter, det är lite som att bygga ett legoslott. Just nu tänker jag inte så mycket på framtiden, jag försöker göra det bästa av situationen.

Alexander har inom ramen för NEETs for NEETs bland annat deltagit i träning av nya projektdeltagare i Tyskland.

– Det var väldigt givande att se att många ville vara en del av förändringen. Många fick öppnade ögon och upplevde i sin tur att det är viktigt att nå ut med projektet till andra som inte studerar eller arbetar. Men jag var lite orolig för att känslan kanske försvinner när de kommer hem.

– Många gynnas inte så mycket av att vara hemma. Det är lättare att känna att man har en röst när man är på konferens och har tillgång till olika verktyg. På konferens ser man vad det kan leda till, men hemma är det lätt att känna sig maktlös.

Alexander säger att det är svårt att känna att man själv är en del av sitt eget liv. Han menar att både föräldrar och andra vuxna i samhället, inte bara i skolan, ofta inte visar tillit till att man som ung kan ta reda på själv hur och vart man vill gå.

– Personer som ”inte vill arbeta” kanske inte haft förutsättningar för att komma in i situationer där de kan skapa det som de vill. Väldigt många delar av samhällsmodellen är rigida och ungdomar blommar, eller försöker, vid sidan av. Särskilt svårt blir det att hitta nyckeln när de vuxna som skulle kunna hjälpa en så ofta byts ut.

– Alla har sin individuella bakgrund till att man hamnar utanför jobb eller studier, säger **Shahed** som bor i Vänersborg. Det beror på vem man är som människa. En del har ångest eller så får de det av att vuxna tjarar.

Shahed har inom ramen för NEETs for NEETs hållit i workshops, gjort presentationer och lett övningar både i Stuttgart och Borås. Hennes erfarenhet är att det är mycket bättre att satsa på att ungdomar ska få förutsättningar för att hitta sin egen motivation i stället för att tjata.

– Jag tänker generellt, hur kan man få ungdomar aktiverade och motiverade? För många som har hoppat av skolan ligger självförtroendet i botten. Man behöver erbjuda en miljö där de kan känna

Manus SGN 2311

Error! Unknown document property name.

senast sparat 2024-08-20 09:46

sig trygga. Med roliga och lätta uppdrag utan komplicerade instruktioner som de kanske inte förstår utan som bara gör att de känner sig dåliga.

– Man behöver ha någon som man känner sig trygg med. Det kan absolut vara en vuxen, men jag tror det är bättre med någon jämnårig som det klickar med, någon som man kan träffa också på fritiden.

Men i stället för trygga och flexibla miljöer erbjuder samhället alltför ofta mycket uppstyrda verksamheter med litet utrymme för anpassningar utifrån individuella behov, konstaterar **Hans Johansson**, verksamhetschef vid Arbetslivsförvaltningen i Borås Stad. Han har deltagit i projektet och försöker tillsammans med flera handläggare som även varit med att ta in erfarenheterna i verksamheten.

En följd av att förvaltningen deltagit i NEETs for NEETs är att man nu från början är noga med att ha med ungdomar när verksamheter med unga som målgrupp ska starta.

Själva, vid arbetslivsförvaltningen, byter man aldrig handläggare, utan en ung person möter samma person från första samtalet till inskrivning i studier eller anställning. Men arbetet med att motivera unga förutsätter kontakter åt flera håll i Myndighetsverige.

- Den statliga arbetsmarknadspolitiken är så byråkratisk, säger han, så uppstyrd och med ett centraliserat beslutsfattande. De lokala handläggarna gör så gott de kan men arbetar inom en väldigt trång ram.

– Om vi hittar en praktikplats är det svårt för arbetsförmedlingen att godkänna den så att ungdomen kan få bidrag. Och hittar vi en arbetsplats kräv inskrivningstider och utredningar innan ungdomar kan få stöd. En del hamnar i kläm och mår psykiskt dåligt.

Han pekar på problem även i samordningen med vården där individen bollas mellan primär- och specialistvården med utredningar som drar ut på tiden.

– Men vi i kommunen är själva inte helt flexibla. Om det finns missbruk med i bilden ska socialförvaltningen göra vissa utredningar, de litar inte på någon annan än sina egna. Det tar tid, man byter inte sällan handläggare och vi förlorar kontakten med ungdomen som tappar förtroendet, drar sig undan och slutar dyka upp.

– Även om det finns regelverk tycker jag att man borde kunna få känna att man kan lita på vad någon annan säger.

Just det här att hjälpa människor att bygga eller gå på broar in i samhället är en viktig uppgift för socialpedagoger. **Per Wandel**, kursansvarig för socialpedagogutbildningen vid Dalslands folkhögskola, såg en tydlig anledning till att delta i NEETs for NEETs.

– På folkhögskolan är vi bra på bemötande och på att få människor att känna sig bra i vår miljö. Därför ville vi vara med i projektet. Det blev ett bra resultat, verktygslådan, mina socialpedagoger kan ha den med sig när de ska ut i olika miljöer.

– Många hamnar i skolan där en viktig uppgift är att få avhoppade att komma åter i studier. Verktøygen som utvecklats i NEETs for NEETs ger metoder för att nå fram till ungdomar. För att

Manus SGN 2311

Error! Unknown document property name.

senast sparat 2024-08-20 09:46

lyckas använda dem rätt krävs att man tycker om människor men också att man komplicerar frågan. Man behöver ha verksamheter men också reflektera över varför man har en viss verksamhet.

– I projektet har vi haft utbildningar där vuxna och samtidigt makthavare möter ungdomarna. De har skapat en enorm känsla av sammanhang både för ungdomar och personal. Just att lära känna varandra och skapa meningsfullhet tillsammans betyder mycket.

Per Wandel pekar på att Anton Lundin Pettersson, han som 2015 mördade tre personer på Kronans skola i Trollhättan, kort före dådet hade blivit av med en praktikplats som han gärna ville behålla. Det blir övertydligt att en misslyckad avgång från skolan utgör en riskfaktor.

– En ung människa vill bli lyssnad på med respekt och inte möta en vuxen med sin agenda klar, säger han. Ett välorganiserat välfärdssamhälle med tydliga fack och formulär har absolut fördelar, men vi har tappat de här ungdomarna.

– Vi har ett större problem än att få dem åter i skolan. De kan lockas av gemenskap och respekt och radikaliseras i såväl högerextrema som islamistiska kretsar.

– Det blir tydligt i NEETs för NEETs, säger **Linus Torgeby**, Rädda Barnen i Göteborg, att fokus ofta ligger på vad ungdomarna saknar i stället för på vad de kan utveckla. I möte med myndigheter ligger fokus ofta på en brist, på vad som ska åtgärdas, vilket är väldigt definierande.

Med samma grundtanke som när flyktingar på Restad Gård i Vänersborg 2014 själva började ta tag i sin situation, läs mer i [**NEETs for NEETs, kortversionen**], har Rädda Barnen tillsammans med Support Group Network medverkat i projektet. De har ansvarat för att i dialog med berörda ungdomar arbeta fram utbildningar där ungdomar tränas i att ta ansvar i projektet.

– Vi har varit med och genomfört utbildningstillfällen, utvärderat, omformulerat tillsammans med ungdomarna och ropat på om vuxna tar för stor plats så att vi riskerar att tappa ungdomar.

Linus Torgeby lyfter fram den trappstegsmodell som använts i projektet för att involvera ungdomar och personal. Nya deltagare har successivt skolats in i verktygen. Därmed blir projektet inte bara de närmast inblandades egendom så att de behåller överblicken och resultaten nära kroppen.

– Visst, det finns verktyg som man kan lära sig, men det är inte de som ändå inte vet vad det innebär att vara ung idag som ska hålla i taktipinnen. Det stora är det mind shift som det innebär när jag förstår att jag måste vara medskapande. För att lyckas med det krävs att man håller fokus på betydelsen av relationerna.

Linus Torgeby säger att det är lärorikt att delta i projekt med andra, inte minst med deltagare i andra länder.

– Vi tror att vi är så bra på sådant som inflytande och delaktighet, och det kanske vi är när det gäller yngre barn, men vår kapacitet sjunker när vi kommer upp i högre åldrar. Titta på Stuttgart, en stor stad och inte någon liten kommun, där definierar man problem med utanförskap och kommer fram till målet att Stuttgart ska kännas som allas hem. Det är inte så mycket siffersatt och nedbrutet.

Manus SGN 2311

Error! Unknown document property name.

senast sparat 2024-08-20 09:46

– Att man vågar ta ett så immateriellt grepp och välja insatser utifrån det, bland annat att jobba med attityder! Medan vi utgår från att vi har attityderna på plats men bara behöver lite stöttning och stöd från en eller annan handläggare.

Att ha deltagit i NEETs for NEETs har fått följdverkningar för den egna verksamheten på Rädda Barnen.

– Vi har lärt oss att ord som inkludering, medskapande, empowerment, delaktighet och så vidare bara är ord och fortsätter att vara det tills man arbetar med dem. Det kräver ett öppet och ärligt arbetssätt för att göra verklighet av ordens innebörd. När man skriver projektansökningar är det lätt att glömma att ge tillräckligt utrymme och uppmärksamhet åt detta i praktiken. Vi lär oss att bli bättre på det.

– Totalt har vi tränat 107 ungdomar i Norge, Sverige och Tyskland, säger projektledaren **Jonas Abrahamsson**, Västra Götalandsregionens folkhögskoleförvaltning.

Han förklarar att två grupper bland unga som varken arbetar eller studerar framträtt under projektets gång. Dels de som vill vara med men som av olika skäl blir exkluderade på grund av fördomar och bristande tilltro till deras kompetens, dels finns de som tappat sugen därför att man haft vuxenvärlden på sig med tjat utan att man upplevt att man blivit sedd.

– Den senare gruppen är svårare att nå fram till inom ramen för korta projekt för det krävs mycket tid för att bygga förtroendefulla relationer. Jag skulle ändå säga att vi nått några i den gruppen, och det är bra.

När Jonas Abrahamsson öppnar den verktygslåda som NEETs for NEETs resulterat i ser han flera till synes motsägelsefulla verktyg. De har använts av både ungdomar och bland annat lärare, jobbcoacher och socialarbetare.

– Somliga passar bättre för personer som vill titta bakåt och förstå Varför är jag här, Vad har hänt mig i mitt liv, Hur kan jag förstå mig själv, Hur kan jag förstå andra att förstå mig eller sig själva i liknande situationer? Det är tillbakablickande verktyg där man kan få syn på andra vägar än de snabba vägar som samhället erbjuder.

– Andra verktyg, till exempel strategisk planering, blickar framåt och passar den som vill göra något, är otålig och vill komma i gång.

Jonas Abrahamsson menar att projektets idé att unga undervisar vuxna i princip kan tillämpas var som helst.

– Ja, den enkla tanken är att gå ur sin professionella roll och gå in i en annan där man möter unga på lika villkor. Ett exempel är storytelling där både unga och vuxna delar med sig av sina egna erfarenheter. Även om jag som vuxen håller i verktyget går jag in som deltagare i workshopen och den jag möter är med på lika villkor som jag och den jag möter får också dela med sig av en historia vilken som helst som den känner är viktig.

Jonas Abrahamsson lämnar ifrån sig verktygslådan med en varningstext:

– Kunskap är makt. Ju mer kunskap vi får, desto mer kan vi använda den mot andra människor, om vi inte är varsamma om våra intentioner. Jag har själv märkt på senare tid att om jag inte är

Manus SGN 2311

Error! Unknown document property name.

senast sparat 2024-08-20 09:46

uppmärksam på mig själv så kan jag använda våra verktyg som ett sätt att skydda mig själv, med ambitionen att inte behöva gå ut ur min komfortzon och möta människorna framför mig *på riktigt*. Det kan ske när jag jobbar med exempelvis verktyget ”medskapande” – ett av våra verktyg i projektet – vilket är lite ironiskt, kan tyckas. Min poäng är att man kan hålla sin kunskap om metoder och verktyg som en sköld gentemot sin omgivning.

– När jag träffar ungdomar som inte är införstådda med verktygen kan jag tendera att spela fel roll: *Jag vet minsann hur man medskapar bäst*. Då kan kunskapen i stället för att vara en fin diamant i ryggsäcken göra mina medmänniskor till objekt för mina insatser oavsett om det heter medskapande eller vad som helst.

– Jag behöver hela tiden påminna mig själv att kunskap är något som vi skapar tillsammans i det här rummet.

NEETs for NEETs, kortversionen

Verktyslådan och handboken [\[länk till handboken\]](#) har utvecklats i det EU-finansierade projektet NEETs for NEETs [\[https://www.vgrfolkhogskolor.se/projekt--uppdragskurser/neets-for-neets/\]](https://www.vgrfolkhogskolor.se/projekt--uppdragskurser/neets-for-neets/). Projektet har samlat ungdomar, kommuner (motsvarande) och folkhögskolor i Sverige, Norge, Tyskland och Belgien. Västra Götalandsregionens folkhögskoleförvaltning har projektlett och Support Group Network och Rädda Barnen har spelat nyckelroller.

NEETs for NEETs har syftat till att utveckla förhållningssätt och verktyg som bygger på det arbetssätt som utvecklades för 10 år sedan av flyktingar på Restad Gård i Vänersborg. Innebörden var att flyktingar stöttar andra flyktingar, att man tillsammans stärker självkänsla och kompetenser och tar initiativ i stället låta sig hanteras som passiva objekt. Ur detta initiativ utvecklades Support Group Network. Tillsammans med Rädda barnen formulerade man tillvägagångssättet i den så kallade ReAct-modellen.

I denna anda har deltagarna i NEETs for NEETs testat och utvecklat ett antal verktyg som nu beskrivs pedagogiskt i handboken:

- * **Ledarskap**, ungdomar stärks av att utveckla ledaregenskaper och utvecklar sin kompetens att leda andra, till exempel vuxna ungdomshandläggare.
- * **Kommunikation**, en nödvändig färdighet för att formulera upplevda utmaningar, föreslå lösningar och uttrycka behov.
- * **Medskapande** (co-creation), ett arbetssätt som innebär delaktighet och att ungdomar blir ägare av sin egen utvecklingsprocess och därmed beredda att ta ansvar för den.
- * **Forumteater**, ett sätt att tydliggöra erfarenheter av bland annat orättvisor och diskriminering.
- * **Interkulturalitet**, ett förhållningssätt som innebär att olikheter och mångfald ses som tillgångar och som underlättar dialog och förståelse mellan individer som ingår i olika grupper, kulturellt, åldersmässigt och med avseende på olika erfarenheter.
- * **Strategisk planering**, ett verktyg som kan hjälpa ungdomar att bryta ner mål till hanterliga delmål och att se stegen som är nödvändiga för att närma sig målen.
- * **Storytelling**. Att berätta sin personliga historia om utmaningar och förändring kan hjälpa andra att se sin egen situation ur ett nytt perspektiv och att därmed upptäcka handlingsvägar.